

ks. dr hab. Grzegorz Barth, prof. KUL
Katedra Chrystologii i Personalizmu Chrześcijańskiego
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego ks. dra Sławomira Kunki, adiunkta w Katedrze Teologii Systematycznej na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu w postępowaniu w sprawie wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk teologicznych.

W odpowiedzi na pismo powołujące mnie na recenzenta dorobku naukowego ks. dra Sławomira Kunki, kandydata do stopnia doktora habilitowanego nauk teologicznych, niniejsza recenzja obejmuje: prezentację życiorysu naukowego Habilitanta, ocenę głównego osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 219 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, a także pozostałego dorobku naukowego, dydaktycznego i popularyzatorskiego Kandydata. Na końcu zostanie sformułowany wniosek końcowy.

1. Życiorys naukowy Habilitanta

Ks. Sławomir Kunka jest absolwentem Wyższego Seminarium Duchownym w Pelplinie. Pracę magisterską, zatytułowaną *Motyw cierpienia w „Dzienniczku” św. siostry Faustyny Kowalskiej*, obronił w 2004 r. na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim; promotor: ks. dr Antoni Dunajski. Na tej samej uczelni obronił pracę doktorską zatytułowaną *Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II w 2010 r.*; promotor: ks. prof. dr. hab. Krzysztof Gózdź. W 2010 r. został zatrudniony jako asystent przy Katedrze Historii Dogmatów KUL, a następnie jako adiunkt. W 2016 r. został zatrudniony jako asystent w Katedrze Teologii Fundamentalnej i Dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (od 1.10.2018 r. jako adiunkt). Obecnie jest to Katedra Teologii Systematycznej. Zainteresowania naukowe Habilitanta obejmują: personalizm, antropologię teologiczną, soteriologię i mariologię.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Podstawą ubiegania się o stopień doktora habilitowanego w dziedzinie nauk teologicznych w dyscyplinie nauki teologiczne jest cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych, będący zasadniczym osiągnięciem naukowym Habilitanta. Wspomniany cykl został zatytułowany: „Teologia płciowości człowieka w optyce natury i łaski” i obejmuje 12 artykułów naukowych.

Należy zauważyć, że wybór problematyki, będącej przedmiotem niniejszej recenzji, wydaje się być trafny i aktualny, tym bardziej, jeśli weźmie się pod uwagę współczesne oczekiwania i wyzwania w sferze religijnej i społeczno-kulturowej, przed jakimi znajduje się refleksja teologiczna. W atmosferze obecnych sporów o człowieka, dyskusji na temat rozumienia natury ludzkiej, statusu ontologicznego osoby, jej tożsamości oraz wielu innych zagadnień związanych z ludzką cielesnością, płciowością, *gender*, pojawia się oryginalny projekt antropologii – określanej przez Habilitanta – „adekwatną”. „Bazuje ona – jak zauważa – na pierwotnych doświadczeniach człowieka opisanych przez autorów natchnionych w Rdz 1-3”. Stanowi ona również klucz interpretacji innych źródeł teologicznych. Nie jest dla mnie jasne, czy „antropologię adekwatną” ks. Kunka rozumie jako przedmiot materialny czy formalny? A więc: czy stanowi wyszczególniony obszar badawczy czy raczej decyduje o sposobie podejścia do badanych źródeł? W tym sensie kwestia samej metody – w moim przekonaniu – nie została dość klarownie określona. Cykl artykułów stanowi kontynuację i rozwinięcie wątków zapoczątkowanych podczas przygotowania doktoratu, obejmujących szerszy zakres źródeł, zagadnień, wśród których najważniejsze to płciowość. Profil zaproponowanej

antropologii ma służyć promocji człowieczeństwa zintegrowanego, komplementarnego, obejmującego dane natury i łaski. Owa całościowa wizja obejmuje wszystkie wymiary strukturalne i funkcjonalne człowieczeństwa, ale dotyczy również umiejętnego syntetyzowania filozofii osoby z myślą teologiczną, szczególnie trynitologią, chrystologią, mariologią, charytologią, protologią. Łączą się one i przenikają głównie w antropologii personalistycznej. W tym świetle należy właśnie odczytać projekt, jakim jest teologia płciowości człowieka w optyce natury i łaski. Z tej racji ks. dr. Sławomirowi Kunce należy się uznanie, iż trafnie odczytał postulaty pojawiające się we współczesnej antropologii i teologii, a następnie w sposób spójny je rozwinął w kluczu antropologii adekwatnej. Habilitant postawił sobie za zadanie interpretację ludzkiej płciowości w świetle Objawienia, aby odkryć i ukazać jej ostateczny cel i sens, jej fundamentalną wartość dla człowieka i jego etycznego działania. Jest to ujęcie oryginalne głównie z tego względu, że Autor przedstawił ów projekt z perspektywy teologii dogmatycznej, mimo że wzięty *stricte* merytorycznie wskazywałby na inne dyscypliny naukowe jako bliższe problemowo i bardziej „kompetentne”. Tym samym zaprezentował on ważny wkład teologii dogmatycznej w problematykę dotychczas zarezerwowaną dla etyki czy teologii moralnej, dowodząc, że u podstaw płciowości człowieka leży prawda o stworzeniu go na obraz Boży, przede wszystkim zrozumienie trynitarnego modelu życia osobowego. Ten aspekt dorobku stanowi niewątpliwie *novum* na gruncie polskiej teologii.

Główny dorobek Autora stanowi – jak wspomniano – cykl tematyczny 12 artykułów, które tworzą zwartą logicznie strukturę, składającą się z trzech części (każda z nich obejmuje 4 artykuły). Struktura ta jest uzasadniona merytorycznie. Całość strukturalnie prezentuje się poprawnie

Pierwszy rozdział, zatytułowany „Dar stworzenia na obraz Trójjedynego Boga”, daje ontologiczno-teologiczne podstawy do dalszej refleksji. W pierwszym artykule: „Bóg Stwórcą człowieka” Autor podejmuje się omówienia relacji między Stwórcą a stworzeniem głównie poprzez analizę słów z Księgi Rdz 1, 26, a więc tzw. formułę *pluralis deliberationis*, wskazującej na doniosłość aktu stworzenia. Fakt, że Stwórca obdarzył człowieka istnieniem (w formie osobowej) konstytuuje między Bogiem a człowiekiem relacje o ontologicznym i moralnym znaczeniu. Co ważne, Habilitant podkreśla materialno-biologiczno-duchową integralność natury ludzkiej. Natura człowieka pełni rolę „pośrednika” między Stwórcą i człowiekiem. Autor zauważa, że natura ta ma w sobie znamię „biologii nadprzyrodzonej”, „biologii osoby”. W tym sensie człowiek będąc „projektem Boga” otwiera drogę do przezwyciężenia innych potencjalnych antynomii: natura-łaska, ciało-dusza, mężczyzna-kobieta, jednostka-wspólnota.

W drugim artykule: „Obraz Boży w człowieku” Habilitant rozwija rozumienie kategorii *imago Dei* w człowieku, szczególnie w kontekście wzajemnej relacji mężczyzny i kobiety. Podkreśla on ważną kwestię traktowania biblijnych terminów „obraz” i „podobieństwo” jako synonimicznej kategorii antropologicznej. Inne podejście (odróżniające aspekt ontologiczny od moralnego) uznaje on za historycznie uzasadnione, ale odbiegające od pierwotnego znaczenia biblijnego. Autor nie ma wątpliwości, że także ludzkie ciało uczestniczy w godności obrazu Bożego. Konkluduje zatem, że całe „ontologiczne DNA” natury ludzkiej zostało wyrażone w stwierdzeniu, że człowiek jest obrazem Boga. We wnioskach zaznacza także społeczny aspekt istoty człowieka stworzonej na obraz Boży. Czy zakres interpretacji *imago Dei* nie domaga się poszerzenia, np. o aspekt reprezentacji, obecności (por. M. Cortez)?

W trzecim artykule „Grzech pierworodny a obraz Boży w człowieku” Autor analizuje teologiczne aspekty grzechu pierworodnego i jego konsekwencje, koncentrując się na opisie stworzenia. Omawia wpływ grzechu pierworodnego na naturę człowieka, która została pozbawiona łaski uświęcającej i określonych darów. Mimo to, człowiek wciąż pozostaje obrazem i podobieństwem Boga, choć grzech ogranicza wyrazistość tego obrazu i wskazuje na potrzebę Odkupienia. Artykuł porusza również chrześcijańską koncepcję śmierci, ukazując ją w kontekście

ofiary Chrystusa, która nadaje śmierci nowe znaczenie. Ostatecznie, tekst podkreśla naturę człowieka jako Bożego obrazu, który realizuje się w darze z siebie dla innych, szczególnie uwyrażnia się w relacjach małżeńskich i rodzinnych, które są miejscem dopełniania się znaczenia ciała mężczyzny i kobiety. W refleksji Habilitanta dostrzegam tu pewne mankamenty. Habilitant nie przytacza, niestety, nowszych interpretacji grzechu pierwotnego, za to mówi o „historyczności” (?) grzechu. Wnikliwszego omówienia domaga się zagadnienie „stworzoneości”, będącej stałą właściwością człowieka, która zostaje wniesiona do jego świadomości na kilka sposobów: 1. przypadkowego i arbitralnego charakteru istnienia (możliwość, ewentualność), 2. istnienia czasowo rozproszonego, 3. rozczłonkowanej natury istnienia (skończoności), 4. podstawowego niedostatku (w odniesieniu do żywności, schronienia, kontaktów społecznych), 5. świadomości historycznie usytuowanej ograniczonej możliwości istnienia i jego realizacji („mieć szczęście lub pecha”), 6. niepewności (niepokoju), 7. doświadczenia łatwego zejścia na manowce (por. G. Langemeyer).

W czwartym artykule „Mężczyzna i kobieta obrazem Boga. Płeć a obraz Boży w człowieku” Habilitant bada fenomen ludzkiego życia jako mężczyzny i kobiety w kontekście ich relacji z Bogiem. Analizuje jedność mężczyzny i kobiety jako realizację obrazu Boga, podkreślając, że Boże podobieństwo najpełniej wyraża się w ich wzajemnej relacji. Artykuł rozwija temat „oblubieńczego” znaczenia ludzkiego ciała, które umożliwia jedność w różnorodności w relacji małżeńskiej, a także podkreśla znaczenie płci w kontekście trynitarnego rozumienia obrazu Bożego. Ważnym elementem jest także kwestia płodności, która odzwierciedla Boże podobieństwo i wspaniałomyślność Stwórcy. Płodność męża i żony, będąca wzajemnym darem, osiąga swój szczyt w rodzicielstwie. Artykuł podkreśla również duchowy wymiar płodności, a więc duchowe macierzyństwo i ojcostwo. Najogólniej, Autorowi chodzi o promocję ludzkiej cielesności i płodności widzianej i interpretowanej w świetle świata osobowego, chroniąc ją przed różnymi wynaturzeniami. Bardzo dobrze, że Autor wydobywa kategorię „jedności w różnorodności” w odniesieniu do niektórych dwubiegowości istoty ludzkiej: ja-ty, mężczyzna-kobieta, ciało-duch, podobnie jak wielu wybitnych myślicieli (Por. R. Guardini, A. Scola).

Drugi rozdział, zatytułowany „Osoba ludzka a jej płciowa natura”, obejmuje również cztery artykuły, i będąc refleksją nad naturą człowieka, stanowi grunt antropologiczny myśli Habilitanta.

Piąty artykuł „Natura i osoba. Personalistyczne ujęcie natury człowieka według Karola Wojtyły” opiera się na pracach krakowskiego Filozofa z lat przed jego pontyfikatem (1957-1978), analizuje filozoficzne tło i znaczenie terminów „osoba” oraz „natura”. Podkreśla, że problem rozumienia ludzkiej natury jest kluczowy dla tradycyjnej koncepcji prawa naturalnego, która obecnie ma wielu kontestatorów. Odrzucenie tych klasycznych założeń prowadzi – zauważa ks. Kunka – do poważnych konsekwencji intelektualnych, prawnych i moralnych. Naturę człowieka należy postrzegać w aspekcie etycznym jako zobowiązanie. Jednocześnie broni rozumnego prawa natury. Musi być ona odniesiona do podmiotu osobowego. Autor – idąc na myślą Wojtyły – wskazuje na pozorny konflikt między osobą a prawem naturalnym. Konflikt ten znika, gdy uznane zostaną klasyczne definicje osoby. Stąd proponuje on integrację osoby i natury, co pozwala lepiej zrozumieć, jak natura człowieka, z wpisanym w nią prawem, staje się płaszczyzną dialogu między Dawcą natury a osobą ludzką.

Szósty artykuł: „Natura człowieka a ludzka płciowość” podejmuje temat człowieka, który z natury jest otwarty na nadprzyrodzoną łaskę, co jest kluczowe dla zrozumienia jego istoty jako osoby. Antropologia personalistyczna nie może ignorować ani ludzkiej natury, ani nadprzyrodzonej łaski, ponieważ obie te rzeczywistości są nierozdzielnie związane, choć poznawane na różnych płaszczyznach. Tak jak natura jest zintegrowana w osobie, tak cielesność i płciowość w strukturze osobowej człowieka uzyskują swój pełny Boski i ludzki sens. Habilitant zauważa, że ów sens ostatecznie realizuje się w tzw. „hermeneutyce daru”.

Siódmy artykuł: „Natura Boga a płeć człowieka” analizuje relację między naturą Boga a naturą człowieka (mężczyzny i kobiety) jako Jego obrazu. Habilitant poszukuje tutaj pewnej analogii między Bogiem a człowiekiem – analogii obrazu, która dotyczy głębokiego rozumienia tego, co męskie i żeńskie w Bogu i człowieku. Płeć określa mężczyznę i kobietę nie tylko biologicznie, psychicznie czy społecznie, ale i osobowo, umożliwiając budowanie jedności jako *communio personarum* dzięki różnicy płci, co pozwala na uczestnictwo w Bożym obrazie i podobieństwie Trójcy Świętej. Choć „Bóg jest czystym duchem, w którym nie ma miejsca na różnicę płci”, a wszystkie terminy odnoszące się do Niego mają charakter daleko analogiczny, to jednak pozostaje On źródłem ludzkiego ojcostwa i macierzyństwa.

Ósmy artykuł „Szkic do teologii ludzkiej płciowości” stanowi podsumowanie dotychczasowych wniosków na temat ludzkiej płciowości, kontynuując budowanie teologii płci w kontekście natury człowieka jako mężczyzny i kobiety oraz ich nadprzyrodzonego odniesienia do Boga. Artykuł omawia nowe tendencje myślowe dotyczące kobiety i ich antropologiczne, teologiczne oraz społeczne konsekwencje. Następnie tworzy kompleksową koncepcję natury ludzkiej – kobiety i mężczyzny – opartą na obrazach z Księgi Rodzaju, charakteryzowaną przez równość (człowieczeństwo, godność) i różnicę (powołanie).

Trzeci rozdział zatytułowany „Płeć w perspektywie zbawczej” zawiera cztery teksty, stanowiące teologiczno-soteriologiczne implikacje dotyczące płciowości człowieka.

Dziewiąty artykuł „Równi aniołom” (Łk 20, 36). Płeć człowieka w perspektywie wieczności” porusza wcześniejsze kwestie dotyczące cielesności, męskości i kobiecości w perspektywie eschatologicznej, podkreślając tożsamość osobową i płciową istot ludzkich, a zarazem uwzględniając czynnik zbawczy – sprawiający radykalną przemianę rzeczywistości ziemskiej. Ewangeliczne relacje o zmartwychwstaniu Jezusa wskazują na nadprzyrodzone i wieczne znaczenie ludzkiej cielesności i tożsamości osobowej, obejmujące także płeć. Zmartwychwstałe ciała zachowują męskość lub kobiecość, ale ich "oblubieńczy" sens będzie wyrażany inaczej. Zdaniem Habilitanta perspektywa ta pogłębia katolickie rozumienie dziewictwa dla królestwa niebieskiego i celibatu jako zapowiedzi eschatologicznego wymiaru ludzkiej płciowości w wieczności. Osobowy wymiar ludzkich relacji zostanie przemieniony w doskonałe odniesienie każdej osoby do Trójjedynego Boga, na wzór aniołów w niebie.

Dziesiąty artykuł „Chwałą Ojca żyjące dzieci. Szkic do protologii integralnej” stanowi zwięzły traktat (bardziej duchowo-pobożnościowy niż naukowy) na temat wartości i świętości życia, zagrożonego przez zło i śmierć. Życie człowieka jest święte i opiera się na niezmiennych zasadach natury i łaski. Szacunek dla życia jest formą szacunku i sprawiedliwości wobec Boga, Dawcy życia. Najwłaściwszym znakiem, obrazem i formą życia Bożego jest Najświętsza Maryja Panna. Zauważalny jest tutaj zwrot Autora ku mariologii jako protologii integralnej. Prawdy wiary i wnioski teologiczne z artykułu prowadzą do głębszego zrozumienia misterium Niepokalanego Poczęcia i jego związku z dziełem zbawienia.

Jedenasty artykuł „Misterium dziewiczej Matki Boga w cieniu jerozolimskiej świątyni” kładzie nacisk na aspekt życia i drogi Maryi w podjęciu przez Nią najważniejszej decyzji, jaką było stanie się Matką Syna Bożego. Analizuje teologiczną głębię dogmatu stałego dziewictwa Najświętszej Maryi Panny w kontekście antropologicznym. Dziewictwo Maryi, wybrane dobrowolnie pod wpływem łaski, jest formą realizacji jej kobiecości i duchowej płodności. Artykuł przedstawia tezę, że Maryja mogła wychowywać się od dzieciństwa w jerozolimskiej świątyni, na co wskazuje postać prorokini Anny (Łk 2, 36-38). Chodzi o podkreślenie znaczenia życia ukrytego, ofiarowanego Bogu, które stało się udziałem wielu świętych, a szczególnie Maryi i św. Józefa.

Dwunasty artykuł „Józef z Nazaretu – ojciec przy Dziewicy. Eden na nowo odczytany” koncentruje się na życiu i misji św. Józefa, męża Maryi, w perspektywie planu zbawczego Boga, w

którego centrum znajduje się Święta Rodzina. Jego sprawiedliwość i pobożność zostały wynagrodzone przez Boga wyjaśnieniem tajemnicy Wcielenia we śnie, co pozwoliło mu przyjąć rolę opiekuna Jezusa. Józef i Maryja tworzyli wzór miłości małżeńskiej, odnawiając relację Adama i Ewy w posłuszeństwie Bogu. Józef, jako głowa Świętej Rodziny, cieśla i budowniczy, stał się powiernikiem Bożej Opatrzności. Jego miłość do Maryi i Jezusa symbolizuje możliwość powrotu ludzkości do utraconego Edenu. Józef, będąc ikoną Boga Ojca, chronił i wspierał życie. Odbija się w nim wzór mężczyzny, męża i ojca.

W moim przekonaniu na uwagę zasługują następujące elementy głównego osiągnięcia naukowego ks. dra Kunki:

- * Habilitant podejmuje solidny wysiłek, aby wykazać, że współczesny kryzys antropologiczny, związany z rozumieniem płciowości, może być przezwyciężony poprzez powrót do antropologii *Imago Dei* oraz teologii stworzenia. Podkreśla znaczenie płciowości dla antropologii teologicznej, zwłaszcza dla integralnego postrzegania osoby ludzkiej.
- * Niezwykle cenne jest dowartościowanie przez ks. Kunkę cielesności człowieka poprzez ukazanie jej naturalnej i nadprzyrodzonej godności. W epoce kryzysu cielesności Autor uzmysławia współczesnemu czytelnikowi, że jest ona darem Stwórcy i z tego tytułu posiada swoją wyjątkową wartość. Umiejętnie poszukuje równowagi w człowieku, jaki i w jego licznych relacjach.
- * Ważne jest ulokowanie refleksji nad płciowością w szerokim kontekście historiozbowczym, a więc w ramach podstawowego Boskiego zamysłu, realizowanego w wielu odsłonach: ludzi, wydarzeń, sytuacji, co nadaje jej charakter dynamiczny, życiowy, ale i syntetyczny. Doskonale łączy analizy filozoficzne z teologicznym spojrzeniem na tajemnicę stworzenia i zbawienia. Ponadto teologia płci wnosi nową zasadę jedności do teologii systematycznej, obejmując zarówno aspekty moralne, jak i dogmatyczne.
- * Należy docenić fakt, że prezentowany dorobek Habilitanta jest uporządkowany, charakteryzuje się solidnością i przejrzystością wywodu. W toku narracji ujawnia się doświadczenie naukowe i dydaktyczne Habilitanta, który z dużą swobodą i łatwością porusza się po meandrach antropologii teologicznej, mariologii i personalizmu, zwłaszcza K. Wojtyły. Towarzyszy temu spójność prezentacji, choć niekiedy pojawiają się powtórzenia myśli. Widać, że fachowa wiedza teologiczna Habilitanta znajduje swoje ugruntowanie i potwierdzenie w jego sferze osobistej i duchowej, co wpływa na dojrzałą ocenę poruszanych problemów, a także potrzebę poszukiwania syntezy między różnymi prawdami wiary (syntezy teologicznej).
- * Należy również podkreślić, że Autor jest twórczy i myślący, rozumiejący omawiany przez siebie temat. Nie ogranicza się do przytaczania jedynie gotowych stwierdzeń. Oczywiście, wiele kwestii domagałoby się gruntowniejszego przemyślenia, znalezienia nowej interpretacji, kontekstowego rozwinięcia. Dużym atutem dorobku jest obszerne nawiązywanie do dziedzictwa myśli K. Wojtyły/Jana Pawła II, a tym samym promocja Jego myśli. Habilitant wykazał się pracowitością, jeśli chodzi o opracowanie źródeł, które są reprezentatywne dla opracowania tematu płciowości człowieka. Osiągnięcie naukowe Habilitanta jest dobrze dopracowanym warsztatowo studium, choć, pozbawionym krytycznego zacięcia, tym bardziej, że podejmuje ono tematy stwarzające okazję do dyskusji, polemiki, interpretacji, apologii chrześcijańskiej wizji płciowości. Dorobek jest bardziej referujący, niż analityczny i krytyczno-problemowy.
- * Rozwijając powyższe spostrzeżenie, uważam jednak, że największym mankamentem pracy jest brak szeroko zakrojonego podejścia krytycznego. Oczekiwałoby się wyższego poziomu analizy krytycznej, a nawet większej wnikliwości badawczej, jeśli chodzi o inne aspekty. Mam tu na myśli brak oceny innych stanowisk interpretacyjnych, ale brak krytycznego podejścia do własnych wniosków Habilitanta. Moment krytyczny decyduje bowiem o walorach naukowości, stanowi niejako *aprioryczny* postulat dążenia do prawdy. Autor zaznacza, że jego celem nie jest „reakcyjna

odpowieź na agresywne postulaty ideologii gender i związane z nią dyskusje”, w innym zaś miejscu pisze: „Współczesne przemiany, także te negatywne, są inspiracją dla teologia, ponieważ pozwalają mu sięgnąć do bogactwa dziedzictwa Kościoła i docenić prawdy, które dawniej nie były tak głęboko rozważane i afirmowane”. Rzeczywiście, obecne zmiany społeczno-kulturowe powinny być nie tylko inspiracją, ale wyzwaniem, apelem, dla teologów. Brak dyskusji i polemiki we wskazanym obszarze problemowym osłabia moc argumentu i zaproponowanej tezy. W przeważającej części jest pozytywnym wykładem, a niekiedy prezentacją dość oczywistych (katechizmowych) danych. Wysiłek teologiczny polega na krytycznej korelacji dwóch biegunów – jednego określanego „kerygmatem” (R. Bultmann), „chrześcijańskim świadectwem wiary” (S. Ogden), kształtujących ideę Tradycji oraz drugiego – bieguna współczesnej sytuacji, na którą składają się „wspólne ludzkie doświadczenie” (P. Tillich), „współczesny naukowy światopogląd”, „w pełni rozwinięta świadomość historyczna” (Lonergan). Chodzi zatem o wypracowanie kryteriów odpowiedniości (ortodoksyjności) wobec Tradycji – z jednej strony, i kryteriów zrozumiałości (adekwatności) wobec sytuacji współczesności – z drugiej. Istotne jest to, że kryteria te pozwalają klasycznym wydarzeniom i wypowiedziom (Habilitant określa je „bogactwem dziedzictwa Kościoła”) na odsłonięcie oraz transformatywne wpłynięcie na obecną sytuację. Ten aspekt korelacji w zasadzie nie występuje w recenzowanym dorobku, co utrudnia uchwycenie wartości dodanej, będącą elementem interpretacji samego Autora.

* Wydaje się, że Habilitant dość słabo osadza problematykę artykułów we współczesnym kontekście. Stosunkowo rzadko Autor opisuje tło problemowe, ponadto czyni to dość pobieżnie.

* Stosowne byłoby, aby w początkowych partiach dorobku Autor wyjaśnił, jak rozumie relację między naturą a łaską (trzeba pamiętać, że tematowi temu poświęcono wiele uwagi, np. de Lubac), aby następnie owo rozumienie przenieść na poziom ludzkiej płciowości.

* Wątpliwości narzucają się w odniesieniu do przyjętej przez Autora metody rozprawy. Habilitant określił swoją metodę jako integralną oraz personalistyczną. Wydaje się, że właściwiej byłoby ją określić „pozytywną”, gdyż specyfiką podejścia Habilitanta w sensie świadomego i systematycznie powtarzanego postępowania naukowego zmierzającego do osiągnięcia celu badawczego jest prezentacja pozytywnie istniejących stanów rzeczowych. Od strony formalnej dorobek nie budzi zasadniczych uwag krytycznych. Język jakim posługuje się Autor jest poprawny, zrozumiały, dość często stosuje metafory, niektóre teksty są bliższe formie eseju, niż tekstu naukowego.

W całości główne osiągnięcie naukowe ks. dra S. Kunki jest oryginalne, gdyż dostarcza klucz do dogmatycznego objaśnienia teologii płciowości. Wszystkie poczynione uwagi krytyczne nie przekreślają merytorycznej wartości dorobku. W całości spełnia on wymogi stawiane pracom naukowym, tym samym może stanowić podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

3. Ocena pozostałej aktywności naukowo-badawczej

Na ocenę aktywności naukowo-badawczej składają się: monografie (11), artykuły w czasopismach recenzowanych (33), artykuły popularnonaukowe (103).

Ks. dr Sławomir Kunka w całości swych badań oraz ich prezentacji rozwija następujące obszary badań:

1° Mariologia obiektywna

Szczytowym punktem antropologii adekwatnej jest – w przekonaniu Habilitanta – mariologia, ponieważ Maryja jest tą, która w najdoskonalszy sposób dostąpiła Odkupienia. Mariologia jako część refleksji teologicznej odgrywa kluczową rolę w ukazaniu głębi tajemnicy człowieka i jego relacji z Bogiem. Autor kreśli projekt „mariologii obiektywnej”, która opiera się na personalistycznym podejściu i podkreśla rolę Matki Bożej w dziele Odkupienia. Temu typowi mariologii poświęcone są monografie i artykuły: *Niepokalana zawsze zwycięża! Szkice do mariologii*

obiektywnej, cz. 1, Pelplin 2018, ss. 168; *Niepokalana Matka Słowa. Szkice do mariologii obiektywnej*, cz. 2, Pelplin 2019, ss. 160; *Miłosierdzie Niepokalanego Poczęcia. Szkice do mariologii obiektywnej*, cz. 3, Pelplin 2020, ss. 147; *Maryja Matka – tajemnica Ojca. Szkice do mariologii obiektywnej*, cz. 4, Pelplin 2022, ss. 269; *Niepokalane Poczęcie Matki – Arcydzieło Trójcy Przenajświętszej. Zarys mariologii obiektywnej*, Niepokalanów 2022, ss. 246. Mariologii poświęcone są także następujące artykuły: *Le Corps de Dieu de la Vierge Immaculée*, „Communio” 2020(3) nr 1(5), s. 100-113. [édition en français pour le Rwanda]; *The Eternal Plan of the Father and the Immaculate Conception of the Mother: The Foundations of an Objective Mariology in the Theology of Blessed John Duns Scotus*, „Religions” 2022 t. 13(12), nr 1210 [<https://doi.org/10.3390/rel13121210>]. [*The Virgin Mary in the Middle Ages and the Renaissance. Devotion and Iconography*, red. J. M. Salvador-González, Madrid–Basel 2023, s. 211-219; https://www.mdpi.com/journal/religions/special_issues/4F1WM348P0]; *Is a Theological Synthesis Still Possible? The Paradigm of Objective Mariology*, „Religions” 2023 t. 14(7), nr 831 [<https://doi.org/10.3390/rel14070831>]; *Niepokalane Poczęcie. „Biały Kwiat” Trójcy Przenajświętszej*, w: *Z Niepokalaną zwyciężymy! Konferencje nie tylko dla pielgrzymów w 100. rocznicę objawień fatimskich*, red. S. Kunka, Pelplin 2017, s. 85-106. Autor mocno eksponuje w tych publikacjach „obiektywizm” uprawianej przez siebie mariologii: „Obiektywizm ten wynika z potrzeby uwolnienia mariologii od redukcji jej zakresu do dwóch typów: mariologii chrystotypicznej i mariologii eklezjotypicznej”. Wynika on także z katolickiej analizy tekstów objawionych i hermeneutyki ciągłości, co ukazuje wewnętrzną spójność prawd wiary. Mariologia obiektywna – podkreśla dalej Habilitant – opiera się na dorobku biblijnym, nauczaniu Ojców Kościoła, mistyków i prawowiernych teologów. Z jednej strony należy podkreślić, że Habilitant obrał najkorzystniejszą metodę interpretacji dogmatów maryjnych, zwłaszcza o Niepokalanym Poczęciu, wpisując poszczególny dogmat w całość chrześcijańskiej wiary, i pokazując tym samym, jak żyje on dzięki swej relacji do całości, i jak w świetle tej relacji możliwe jest uzasadnienie jego pełniejszego sensu. Trzyma się konsekwentnie tej podstawowej zasady mariologicznej, w świetle której Maryja jest widziana w relacji do osób Boskich, Kościoła i wszystkich ludzi. Dzięki tym relacjom ujawnia się Jej pełniejszy sens (mariologia personalistyczna). Z drugiej jednak strony wydobywa z tradycji aspekty tej szczególnej funkcji Maryi w historii zbawienia („Współodkupicielka”, „Pośredniczka”), które – jeśli się nie mylę – wyrażają „ilościowe” podejście do mariologii, polegające na logice mnożenia dogmatów, tytułów itd. W tym kontekście staje się istotny postulat uprawiania mariologii – na podobieństwo chrystologii – odgórnej, jak i oddolnej, na poziomie stawiania problemów, metod udzielania odpowiedzi na nie. Chodzi więc o poszerzenie mariologii klasycznej o nowe aspekty, oczyszczając ją z pobożnych przejawów (K. Rahner). W odniesieniu do propozycji Habilitanta pojawiają się wątpliwości: Czy zawsze jest tutaj zachowana „hermeneutyka ciągłości”, którą postuluje Habilitant? Pojawia się pytanie, czy dookreślając przymiotnikowo mariologię jako „obiektywną” Habilitant gruntownie przemyślał dystynkcję „obiektywne” – „subiektywne”? Przeciwwstawienie takie powoduje, że sama subiektywność może być rozumiana obiektywnie. W tradycji filozoficznej poznanie obiektywne wyraża raczej ideał pozytywistyczny w postaci wiedzy wolnej od momentów interpretacyjnych oraz uwarunkowań historycznych. Czy jest możliwe takie poznanie: wolne od podmiotowych uwarunkowań, przynależności do świata, w którym się żyje? *Notabene*: obiektywna prawda zawarta w dogmatach, również maryjnych, zawsze dana jest w ukształtowanej przez historię postaci. Habilitant zapewne wnosi swój własny (subiektywny) horyzont poznania, doświadczenia, do uprawianej przez siebie mariologii. Nasze poznanie nigdy nie jest czysto subiektywnym zachowaniem, ani tylko oddziaływaniem niezależnie istniejącego „przedmiotu” – „obiekta”, ale wypadkową ich wzajemnego odniesienia. Subiektywność nie oznacza dowolności (relatywizmu), ale bierze pod uwagę „podmiotowe” uwarunkowania naszego poznania

(H.G. Gadamer, A. Bronk). Czynniki ten decyduje między innymi o metodzie personalistycznej w teologii, na którą powołuje się Habilitant.

2° Drugi zakres zainteresowań naukowych Habilitanta obejmuje protologię integralną i eklezjologię integralną. Ujęcia integrujące w teologii – jak zauważa – mają na celu skupienie wybranych kwestii teologicznych w szerszych ramach określonych traktatów, aby ukazać pełniejszy obraz i przesłanie teologiczne. Myślenie w duchu syntezy jest bardzo ważnym i cennym zabiegiem we współczesnej teologii. Autor rozpoczyna swoją refleksję od nauki o stworzeniu, łączącej w sobie aspekty soteriologiczne, jak: łaska stworzenia, grzech, łaska odkupienia, natura, czas itp. Dorobek Habilitanta w tym zakresie obejmuje osiem artykułów: „*Teologia wybrania*”. *Kilka myśli na temat wybrania człowieka przez Boga*, „Teologia w Polsce” 2011(5) nr 1, s. 57-73; *Reperkusje traktatu o stworzeniu w całości teologii*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 2013 t. 32/1, s. 85-97; *Boża miara wyznaczona złu. Szkic do protologii integralnej*, „Roczniki Teologiczne” 2016 t. 63, z. 2, s. 285-298; *Chryzologiczna interpretacja wzajemnej relacji: obrazu Bożego, samotności człowieka i grzechu pierwotnego*, „Ateneum Kapłańskie” 2013 t. 161, z. 3(628), s. 423-435; *Krzyż Chrystusa krzyżem Syna. Personalistyczny przyczynek do trynitarniej koncepcji ekonomii zbawienia (1)*, „Teologia w Polsce” 2014(8) nr 1, s. 69-77; *Ukrzyżowany i Zmartwychwstały jako Syn przyjęty przez Ojca. Personalistyczny przyczynek do trynitarniej koncepcji ekonomii zbawienia (2)*, „Teologia w Polsce” 2015(9) nr 2, s. 95-114; *Natura człowieka a wpływ szatana*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2013 t. 5(60), s. 141-152; *Szkic teologicznego ujęcia piekła. O mrokach piekielnych w „świecie” personalizmu*, „Teologia w Polsce” 2013(7) nr 1, s. 59-74.

Drugim obszarem badawczym w kluczu integralności jest eklezjologia, w której Habilitant łączy aspekty widzialne z niewidzialnymi, antropologiczne, trynitarnie. Takie ujęcie eklezjologii – jak słusznie zauważa Autor – unika rozwiązań zarówno naturalistycznych, jak i mistycyzujących. Na szczególną uwagę zasługuje wyeksponowanie wymiaru pneumatologicznego w rozumieniu Kościoła. Dorobek w tym przedmiocie obejmuje następujące artykuły: *Wniebowstąpienie Syna. Nowa forma obecności Jezusa przy braciach*, „Teologia w Polsce” 2015(9) nr 1, s. 83-95; *Apostolska natura Kościoła*, „Communio” 2012 nr 2(178), s. 5-25; *Duch Święty a troska Kościoła o depozyt wiary*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2012 t. 4(59), s. 131-142; *Sakrament bierzmowania a wylanie Ducha*, „Teologia i Człowiek” 2017 t. 38, nr 2, s. 33-57; *Przyjście Chrystusa – ujawnieniem zła, niesprawiedliwości i kłamstwa*, „Communio” 2013 nr 3(183), s. 92-113.

3° Trzeci obszar badań Habilitanta dotyczy kontynuacji badań z doktoratu nad antropologią adekwatną św. Jana Pawła II. W świetle aktualnych pytań o człowieka, jego naturę, statut płciowości mężczyzny i kobiety, Autor uznał za konieczne rozwinięcie aspektów nauczania Papieża, które wykraczały poza zakres wcześniejszych analiz i naukowych poszukiwań. Studium nauczania Papieża – w przekonaniu ks. Kunki – stanowi fundament dla rozwoju myśli moralnej i społecznej, a także jest kluczem do zrozumienia doktryny Kościoła i odpowiedzią na współczesne trudne pytania moralne, duchowe i dogmatyczne. Myśl filozoficzną Karola Wojtyły przeciwstawia on nurtowi relatywizmu. W publikacjach tych rozwija takie zagadnienie jak: prawda, wolność, miłość, miłosierdzie, kobiecość oraz ojcostwo. Ten aspekt dorobku Habilitanta obejmuje kilkanaście publikacji naukowych i popularnonaukowych: *Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Lublin 2012, ss. 259; *Elementarz człowieka wolnego. Szkic antropologiczny nakreślony przez Papieża Polaka w opartych na Dekalogu homiliach do rodaków z 1991 roku*, Pelplin 2014, ss. 136; *Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II* [autoprezentacja doktoratu], „Teologia w Polsce” 2010(4) nr 2, s. 347-356; *Duch Święty gwarantem zmartwychwstania ciał. Sprawozdanie z prezentacji książki: „Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II”* (Lublin 2012), „Studia Pelplińskie” 2013 t. 46, s. 275-283; *Kobieta w „teologii ciała” Jana Pawła II*, „Verbum Vitae” 2011 nr

h

19, s. 247-272; *Ewangelia ludzkiej cielesności*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2011 t. 3(58), s. 81-97; *Przeżywanie ojcostwa w nauczaniu bł. Jana Pawła II*, „Verbum Vitae” 2011 nr 20, s. 253-284; *Ojcostwo i św. Józef*, „Studia Pelplińskie” 2012 t. 45, s. 11-19; *Wolność stworzona. Mały szkic antropologiczny nakreślony na podstawie opartych na Dekalogu homiliach Papieża Polaka do rodaków z 1991 roku*, „Teologia w Polsce” 2012(6) nr 2, s. 53-70; *Miłość Boga w nauczaniu Jana Pawła II*, „Verbum Vitae” 2013 nr 23, s. 225-243; *Wolność odkupiona. O Dekalogu w homiliach papieskich z 1991*, „Studia Pelplińskie” 2013 t. 46, s. 145-162; *Wolność w komunii. Analiza teologicznego przesłania homilii Papieża Polaka wygłoszonych w Ojczyźnie w 1991*, „Roczniki Teologiczne” 2014 t. 61, z. 2, s. 115-133; *Jak mówić o miłości mężczyzny i kobiety? Przyczynek do antropologii teologicznej*, „Studia Pelplińskie” 2014 t. 47, s. 195-206; *Człowiek jest dzieckiem miłości, nie przypadku. Zarys teologii stworzenia według Jana Pawła II*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2014(52) nr 1, s. 59-78; *Bóg Odkupienia. Zarys soteriologii św. Jana Pawła II*, „Teologia i Człowiek” 2015 t. 29, nr 1, s. 11-29; *O człowieku w świetle miłości Trójjedynego. Teologia Jana Pawła II*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2015 t. 28, nr 2, s. 64-77; *W szkole miłosierdzia Bożego u św. Jana Pawła II i Benedykta XVI*, „Studia Pelplińskie” 2015 t. 48, s. 133-153; *Mąż i żona – dzieci jednego Ojca. Personalistyczny przyczynek do protologii integralnej*, „Studia Pelplińskie” 2016 t. 49, s. 185-199; *Jan Paweł II – orędownik prawdy. Kto żyje dla Chrystusa, jest „prawdziwy”*, w: *Świętymi bądźcie. Konferencje dla pielgrzymów i nie tylko, w nurcie nauczania Jana Pawła II*, red. A. Szopiński, Pelplin 2014, s. 59-73; *Apostołowie miłosierdzia (Jan Paweł II i Benedykt XVI)*, „Obecni” 2014 nr 2(29), s. 65-74.

4° W polu zainteresowań Habilitanta znajduje się bogaty zakres popularyzacji katolickiej dogmatyki w optyce duchowości. Habilitant pojmuje teologię duchowości jako „dogmat w ruchu”, dlatego dostrzega potrzebę zbadania relacji między traktatami dogmatycznymi a zagadnieniami z teologii duchowości (ascetyki). Jest to bardzo trafne posunięcie, ponieważ obie dziedziny potrzebują się nawzajem, aby zaprezentować głęboki sens powołania człowieka do wspólnoty z Bogiem bez abstrakcyjnej spekulacji teologicznej (dogmatyka) i przesadnej psychologizacji czy mistycyzowania (duchowość). Celem tej części dorobku jest popularyzacja dogmatyki katolickiej i odpowiedź na potrzebę „jasnej wykładni moralnej opartej na pewnych podstawach doktrynalnych”. Należy docenić na tym polu trzy publikacje książkowe: *Syn Niepokalanej Oblubienicy. Miłosierdzie Ojca wszelkiego stworzenia. Zarys dogmatyki katolickiej*, Pelplin 2023, ss. 294; *Pieśń dla Pana na osiem akordów. Teologia na usługach miłości*, Toruń 2016, ss. 240; „*Nie chcę Wam Go wydać, ale ofiarować za Was*”. *O duchowości kapłańskiej dla kleryków i nie tylko*, Pelplin 2021, ss. 160, a także kilkanaście artykułów naukowych i popularnonaukowych.

Należy stwierdzić, że pozostała aktywność naukowo-badawcza (poza głównym osiągnięciem) ujawnia szerokie zainteresowania naukowe Habilitanta, w których pragnie on wyjść naprzeciw aktualnym problemom człowieka i współczesnego świata. Daje ona obraz doświadczonego i odpowiedzialnego badacza, który szuka odpowiedzi na pytania nurtujące człowieka w świetle nauczania kościelnego. Należy podkreślić solidny warsztat Autora. Wybór tematów, wnikliwa analiza tekstualna, zastosowanie metody naukowej, umiejętność rozwiązywania problemu badawczego, a także dojrzałego osądu, świadczą o dobrym przygotowaniu Kandydata do samodzielności naukowej.

W świetle powyższego, uważam, że przedstawiony przez ks. dr. Sławomira Kunke dorobek naukowo-badawczy, zarówno w sensie merytorycznym jak i formalnym, zasługuje na szacunek, dając wystarczającą podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

4. Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i organizacyjnego

Ks. dr Sławomir Kunka jest aktywny na polu dydaktyki oraz całym życiu akademickim:

* wygłosił 21 referatów i wykładów w różnych gremiach naukowych o zasięgu ogólnopolskim,

kw

- * posiada doświadczenie w zredagowaniu 6 monografii,
- * prowadził na szeroką skalę aktywność popularyzatorską, wygłaszając referaty i prelekcje o charakterze naukowo-duszpasterskim, wydał ponad 100 publikacji popularnonaukowych,
- * podjął aktywność naukową poza swoją uczelnią – odbył dwa staże naukowo-dydaktyczne: na WT UPJP2 w Krakowie i na WT UKSW w Warszawie,
- * opublikował trzy artykuły w czasopismach zagranicznych i wygłosił wykład w języku angielskim,
- * pełnił funkcje redakcyjne w czasopismach naukowych,
- * pełnił różne funkcje organizacyjne (WT KUL) i wychowawcze (WSD w Pelplinie).

Z powyższego wynika, że ks. dr S. Kunka posiada bardzo bogate doświadczenie dydaktyczne, wychowawcze. Jest wybitnym popularyzatorem teologii. Jest bardzo aktywny w swoim środowisku naukowym. Całość tej aktywności daje podstawę, aby mógł uzyskać stanowisko doktora habilitowanego.

5. Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę ocenę całości dorobku, stanowiącego istotny wkład w promocję antropologii teologicznej z jej ukierunkowaniem na głębokie teologiczno-dogmatyczne rozumienie ludzkiej płciowości, a także rozwój refleksji mariologicznej oraz pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze, szczególnie szerokie zainteresowanie problematyką współczesnego człowieka i chrześcijaństwa, wyrażające się w licznych publikacjach naukowych, a także duże zaangażowanie dydaktyczne, organizacyjne i popularyzatorskie, uważam, że wszystko to daje podstawę dla samodzielności pracy naukowej, a zatem wnoszę do Rady Dyscypliny Nauki Teologicznej UMK w Toruniu o dopuszczenie ks. dra Sławomira Kunki do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Lublin, 31. 07. 2024 r.

Ks. dr hab. Grzegorz Barth, prof. KUL